BIBLIOTECA MARCEL·LÍ DOMINGO
Recull de premsa local i comarcal

CRÒNICA

Els deportats ebrencs assassinats al castell de Hartheim

Joan B. Beltran Reverter
Historiador

Castell de Hartheim (1940-1945). Un dels sis hospitals i centres sanitaris d'Alemanya i Àustria on les autoritats alemanyes del Tercer Reich varen portar a cap el programa "eutanàsia nazi". @SCHLOSS HARTHEIM.

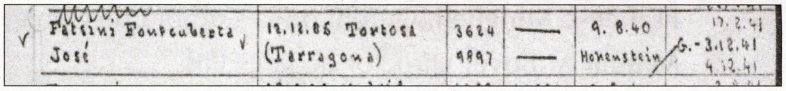

Inscripció a nom de Josep Fatsini Foncuberta en la relació de morts del castell de Hartheim de 4 de desembre de 1941. Josep Fatsini fou dels primers republicans que varen arribar al camp de concentració de Mauthausen. També notar que, tant ell com Josep Aviñó, varen passar al camp de Gusen i junts varen morir al castell de Hartheim. ITS BAD AROLSEN.

El castell de Hartheim està situat a la comunitat d'Alkoven a pocs quilòmetres de la ciutat industrial de Linz (Àustria) i del camp de concentració de Mauthausen. És un castell d'estil renaixentista construït a finals del segle XVII. A les darreries del segle XIX, la propietat va passar a l'Associació de Caritat de l'Estat de l'Alta Àustria amb la finalitat d'acollir persones amb discapacitat mental i física.

Després de l'annexió "*Anschluss*" d'Àustria al Tercer Reich alemany, el 1939, en el transcurs de la Segona Guerra Mundial, el castell fou confiscat per ordre expressa de Hitler, i a primers de 1940 reconvertit en un institut per a "eutanàsia nazi" formant part de la coneguda operació *Aktion T4* dirigida pel doctor Karl Brandt, metge personal de Hitler i delegat per a l'eutanàsia del govern nazi. Aquesta T4 comprenia altres cinc centres d'Alemanya -Hadamar, Sonenstein, Bernburg, Brandenburg i Grafeneck- destinats a l'assassinat massiu i indiscriminat de persones adultes, xiquets o ancians amb discapacitat -física i mental-, captaires, malalts de salut, entre altres, fora quina fos l'edat. Hartheim fou el més important d'aquests sis centres, sobretot per la quantitat de víctimes que hi varen morir assassinades (18.000 persones entre 1940 i 1941).

En arribar al castell amb els "autobusos grisos", conegut cínicament com "la casa de repòs", una vegada nues, les persones eren sotmeses a una dutxa de "desinfecció", però no era aigua, sinó gas allò que sortia per la dutxa. Una vegada produïda la mort, els cadàvers es traslladaven a un dipòsit fins al dia en què eren introduïts als forns crematoris per a ser incinerats. Les cendres eren tirades al riu Danubi i al seu afluent el Traun o bé escampades pel jardí. Tot supervisat i dirigit impecablement pel metge Rudolf Lonauer, qui el maig de 1945 acabaria suïcidant-se en companyia de la seua família. Administrativament, el personal que treballava al castell depenia de l'oficial de la SS *(Schutzstaffel)* Christian Wirth, un criminal de guerra nazi.

Estes instal·lacions disposaven d'una cambra de gas, dos forns crematoris i, fins i tot, un aparell per a triturar ossos. Tota una maquinària d'assassinats sistemàtics.

Els assassinats amb monòxid de carboni en la cambra de gas, on es podia encabir fins a 150 persones, varen iniciar-se al maig de 1940, si bé seria el 14 d'agost de 1941 quan tindrien lloc els primers trasllats de presoners des dels camps de concentració, principalment russos, ucraïnesos i polonesos. En el comboi d'aquest dia ja hi consten els primers republicans espanyols - 31 d'un total de 45 presoners- provinents del camp de concentració de Mauthausen i que "oficialment" eren portats al sanatori de Dachau.

Així, en el temps que va estar en funcionament, entre 1940 i 1944, vora 30.000 persones foren assassinades en aquell castell de la mort. Persones amb discapacitat física i amb problemes psicològics procedents d'institucions psiquiàtriques foren els elegits per ser gasejats, però també entre aquests milers hi figuren més de 6.000 procedents dels camps d'extermini de Mauthausen, Gusen, Dachau i Ravensbrück que foren considerats no aptes per a treballar.

Els primers ebrencs que varen morir a la cambra de gas al castell de Hartheim foren Joan Panisello Expósito, de Tortosa; i Joan Papasseit Gambin, de Miravet

Les persones procedents d'aquests camps de concentració formaven part de la denominada operació 'Aktion 14f13', també dita de "tracte especial" (*Sonderbehandlung*). El codi 14f significava la mort del presoner, i el número posterior indicava el tipus de mort que se li aplicava (14f1, mort natural; 14f2, suïcidi o accident; 14f3, afusellat per temptativa d'evasió). I és que dels camps de concentració alguns varen poder sortir en vida, però al castell de Hartheim no hi varen haver supervivents.

Sobretot entre agost de 1941 i febrer de 1942 foren assassinats un gran nombre de presoners, la majoria procedents de Mauthausen i Gusen. Vertaderament, Hartheim, tot i no constar com a tal, funcionava com un *kommando* de Mauthausen. De fet, abans que aquest camp tingués el seu propi crematori, els presoners malalts o dèbils de salut, i per tant no capacitats per al treball, amb l'eufemisme de portar-los al sanatori, eren portats al castell i gasejats.

Cal fer esment que existeix un llistat de republicans espanyols morts a Hartheim durant aquest període de temps que fou confeccionat pel deportat valencià Casimir Climent Sarrión, presoner a Mauthausen i que treballava a *Polittische Abteilung*, l'oficina política del camp depenent de la Gestapo, i que va quantificar amb 449 els morts espanyols. Ell fou l'encarregat d'arxivar les fitxes dels deportats espanyols. En la nostra recerca sobre els ebrencs deportats als camps d'extermini nazi hem pogut documentar que el tortosí Juan Bella Cugat també fou assassinat a Hartheim, tot i que no figura a la relació de Casimir Climent.

Amb posterioritat, fins a finals de 1944 arribaren combois de presoners en menors quantitats. Malgrat tot, no es coneix el nombre exacte de presoners morts, però vora 500 republicans espanyols foren assassinats en la cambra de gas d'aquest castell.

Es dona la circumstància que als llistats del KL Mauthausen i camps annexos no hi figura cap mort registrada a Hartheim, sinó que totes consten com a morts al camp principal. Als malalts i incapacitats per a treballar se'ls comunicava que serien traslladats al sanatori de Dachau per recuperar-se i amb posterioritat tornar a treballar, però la realitat era una altra ben diferent i dramàtica. Eren portats al castell de Hartheim. Així, entre els presoners espanyols i catalans de Mauthausen era sabut que no podies caure malalt perquè si entraves a la infermeria del camp tenies moltes possibilitats, pràcticament totes, de ser traslladat al "sanatori" de Dachau (*lager sanatorium Dachau)* i que no tornaries en vida, desconeixent que en realitat eren traslladats al castell per a ser gasejats.

L'11 de desembre de 1944 va tenir lloc el darrer comboi de presoners portats a la cambra de gas. Dies després, per ordres directes de Berlín, un comando de vint presoners de Mauthausen, entre ells quatre espanyols, foren transportats al castell per tal de procedir a la destrucció de les proves que exis-

Font: biblioteca.tortosa.cat